

اصول و قواعد ناظر بر نظام خانواده در

اسلام

تقریظ دکتر عزت السادات میرخانی

نویسنده:

پیر احمدی

ویرایشگران علمی:

دکتر الهام شریعتی

عضو هیئت علمی دانشگاه الزهرا (سلام الله علیها)

و

عزت السادات میرخانی

عضو هیئت علمی دانشگاه تربیت مدرس

اصول و قواعد ناظر بر نظام خانواده در اسلام

ناشر: عدالت نوین

نویسنده: نیره احمدی

ویرایشگران علمی: خانم دکتر الهام شریعتی نجف آبادی - خانم دکتر عزت السادات میرخانی

چاپ اول: اول ۱۳۹۹

تیراژ: ۱۰۰

قیمت: ۵۰۰۰۰

شابک: ۹۷۸, ۶۲۲, ۹۷۱۷۳۲, ۵

کلیه حقوق کتاب براء ناشر محفوظ است. تکثیر و انتشار مطالب این کتاب به هر نحو ممنوع است. اقتباس، تلخیص و... بدون اجازه کتبی ناشر ممنوع است و جگردقتی دارد.

- شناسه : احمدی، نیره، ۱۳۶۹ -
- عنوان و نام پدیدآور : اصول و قواعد ناظر بر نظام خانواده در اسلام / نویسنده نیره احمدی؛
- نشر : تهران : عدالت نوین، ۱۳۹۹
- مشخصات ظاهری : ۱۹۱ ص.
- شابک : ۵۰۰۰۰۰ ریال ۹۷۸-۶۲۲-۹۷۱۷۳۲-۵
- یادداشت : کتابنامه: ص. [۱۸۱] - ۱۹۱.
- موضوع : خانواده ها -- جنبه های مذهبی -- اسلام
- موضوع : Islam Families -- Religious aspects --
- موضوع : حقوق خانواده (فقه)
- موضوع : Domestic relations (Islamic law
- موضوع : Marriage (Islamic law) -- Iran
- رده بندی : BP۲۳۰/۱۷
- کنگره
- رده بندی : ۴۸۳۱/۲۹۷
- دیوبی
- کتابشناسی : ۷۳۲۲۴۳۶
- ملی

فهرست مطالب

مقدمه	۱۱
-------------	----

فصل اول: کلیات و مبانی نظری

مبحث اول: کلیات	۲۱
مبحث دوم: مبانی نظری	۳۵
گفتار اول: مفهوم‌شناسی	۳۵
بند اول: اصل	۳۵
۱. معنای اصل در لغت	۳۵
۲. معنای اصل در اصطلاح	۳۵
بند دوم: قاعده	۳۷
۱. معنای قاعده در لغت	۳۷
۲. معنای قاعده در اصطلاح	۳۷
۳. مقایسه قواعد حقوقی و اخلاقی	۳۸
۴. مقایسه قواعد فقهی و احکام کلی	۳۹
۵. مقایسه قاعده‌ی فقهی با مسأله اصولی	۴۰
بند سوم: خانواده	۴۱
۱. معنای خانواده در لغت	۴۱
۲. معنای خانواده در اصطلاح	۴۱

- بند چهارم: حق ۴۲
۱. معنای حق در لغت ۴۲
۲. معنای حق در اصطلاح ۴۳
۳. تفاوت حق و حکم ۴۵
- بند پنجم: تکلیف ۴۵
۱. معنای تکلیف در لغت ۴۵
۲. معنای تکلیف در اصطلاح ۴۶
- گفتار دوم: تاریخچه توجه به اصول حاکم بر خانواده ۴۷
- بند اول: اهمیت جایگاه خانواده در اسلام ۵۱
- بند دوم: اصل پایداری و استحکام خانواده در آیات طلاق ۵۴
- بند سوم: مبغوضیت طلاق ۵۷
- بند چهارم: آسیب‌ها و چالش‌های خانواده در دوران معاصر ۵۹
- گفتار سوم: مبانی نظام قانون‌گذاری اسلامی ۶۵
- بند اول: تفاوت قانون‌گذاری الهی با سیستم‌های حقوق بشری ۶۶
- بند دوم: قانون‌گذاری الهی و جایگاه آن در هرم قانون‌گذاری ۶۸
- بند سوم: ویژگی‌های نظام قانون‌گذاری الهی ۷۰
۱. تأکید بر هویت انسانی فراجنسیتی و عارضی بودن جنسیت ۷۰
۲. انسجام و هماهنگی ۷۳
۳. استمرار و جاودانگی آیین اسلام و ثبات و پایداری ارزش‌ها ۷۴
۴. ضمانت اجرای درونی ۷۷
- بند چهارم: شریعت و ارتباط نظام یافته میان اجزاء قانون‌گذاری ۷۸
- بند پنجم: اصول حاکم بر نظام قانون‌گذاری الهی ۸۰
۱. اصل خداباوری و توحید محوری ۸۰
۲. اصل انطباق میان خلقت و شریعت ۸۳
۳. اصل کرامت ۸۴
۴. اصل تسهیل ۸۵

۵. اصل عدالت.....	۸۶
۶. اصل طهارت.....	۸۹
بند ششم: جایگاه اصول و قواعد در سازمان‌دهی نظام قانون‌گذاری اسلامی.....	۹۰
بند هفتم: تحلیل و جمع‌بندی فصل اول.....	۹۰

فصل دوم: اصول و قواعد حاکم بر خانواده

مبحث اول: قواعد حاکم بر خانواده.....	۹۳
«بار اول: قاعده «لاضرر».....	۹۳
بند اول: ادله اثبات قاعده لاضرر.....	۹۳
بند دوم: معنای بردات حدیث لاضرر.....	۹۴
بند سوم: مفاد قاعده لاضرر.....	۹۵
بند چهارم: قابلیت استناد قاعده لاضرر، با وجود احکام ضرری فراوان در اسلام.....	۹۷
بند پنجم: منظور از نفی ضرر، قاعده ضرر شخصی است یا نوعی؟.....	۹۷
بند ششم: قاعده لاضرر در فقه فرائض مدنی.....	۹۷
گفتار دوم: قاعده «نفی عسر و حرج».....	۹۸
بند اول: معنای عسر و حرج.....	۹۸
بند دوم: ادله اثبات قاعده نفی عسر و حرج.....	۹۹
بند سوم: قلمرو قاعده نفی عسر و حرج.....	۹۹
بند چهارم: رابطه عسر و حرج.....	۱۰۰
بند پنجم: مفاد قاعده نفی عسر و حرج.....	۱۰۰
بند ششم: منظور از حرج در قاعده نفی عسر و حرج، حرج شخصی است یا نوعی؟.....	۱۰۱
بند هفتم: قاعده نفی عسر و حرج در حقوق ایران.....	۱۰۱
گفتار سوم: قاعده «فراش».....	۱۰۳
بند اول: معنای فراش.....	۱۰۴
بند دوم: مفهوم قاعده فراش.....	۱۰۴

- بند سوم: قاعده فراش در قانون مدنی ۱۰۵
- بند چهارم: قلمرو اجرای قاعده فراش ۱۰۶
۱. اماره فراش در مورد طفل متولد شده در زمان زوجیت ۱۰۶
۲. اماره فراش در مورد طفل متولد شده پس از نکاح ۱۰۶
۳. اماره فراش در مورد طفل متولد شده پس از انحلال نکاح و در زمان زوجیت با مرد دیگری ... ۱۰۶
۴. اماره فراش در نزدیکی به شبهه ۱۰۷
۵. اماره فراش و زنا ۱۰۸
- گفتار چهارم: قاعده «مطلقة رجعية زوجة حقیقاً» ۱۰۹
- بند اول: طلاق، حمی و بانن ۱۰۹
- بند دوم: معنای رجعه زوجة حقیقی و یا در حکم زوجة؟ ۱۰۹
- بند سوم: ادله اثبات قاعده ۱۱۱
- بند چهارم: آیا قانون مدنی مطلقه رجعیه را در حکم زوجة می‌داند؟ ۱۱۲
- گفتار پنجم: قاعده «الحاکم ولی ممتنع» ۱۱۲
- بند اول: ادله اثبات قاعده الحاکم ولی ممتنع ۱۱۳
- بند دوم: معنای مفردات الحاکم ولی ممتنع ۱۱۳
- بند سوم: مفهوم قاعده الحاکم ولی ممتنع ۱۱۴
- بند چهارم: شرایط اجرای قاعده الحاکم ولی ممتنع ۱۱۵
- بند پنجم: موارد تطبیق قاعده الحاکم ولی ممتنع ۱۱۵
- گفتار ششم: قاعده «شروط» ۱۱۷
- بند اول: معنای شرط ۱۱۷
- بند دوم: ادله اثبات قاعده شروط ۱۱۸
- بند سوم: اقسام شروط ۱۱۸
۱. شرط ضمن عقد و شرط ابتدایی ۱۱۸
۲. شرط صریح و شرط ضمنی ۱۲۰
- بند چهارم: شرایط صحت شروط ۱۲۰
- بند پنجم: قاعده شروط در عرصه خانواده ۱۲۱

۱۲۲.....	بند ششم: قاعده شروط در قانون مدنی
۱۲۲.....	گفتار هفتم: قاعده «احترام»
۱۲۲.....	بند اول: مفاد قاعده احترام
۱۲۳.....	بند دوم: ادله اثبات قاعده احترام
۱۲۵.....	گفتار هشتم: قاعده «ید»
۱۲۵.....	بند اول: معنای ید
۱۲۶.....	بند دوم: قاعده ید، در شمار امارات
۱۲۶.....	بند سوم: ادله اثبات قاعده ید
۱۲۷.....	بند چهارم: حجیت قول ذی الید
۱۲۷.....	بند پنجم: قاعده رد در قانون مدنی
۱۲۸.....	بند ششم: کاربرد قاعده رد
۱۲۸.....	گفتار نهم: قاعده «ترام»
۱۳۰.....	گفتار دهم: قاعده «امکان»
۱۳۰.....	بند اول: مفاد و ادله اثبات قاعده امکان
۱۳۰.....	بند دوم: قاعده امکان، اصلی عملی - باهری
۱۳۱.....	بند سوم: قلمرو کاربرد قاعده امکان
۱۳۲.....	بند چهارم: قاعده امکان در قانون مدنی
۱۳۲.....	گفتار یازدهم: قاعده اهم و مهم (تزاحم)
۱۳۲.....	بند اول: معنای تزاحم
۱۳۳.....	بند دوم: مفاد قاعده اهم و مهم (تزاحم)
۱۳۳.....	بند سوم: مرجحات در شرایط وجود تزاحم بین دو حکم
۱۳۴.....	بند چهارم: ادله اثبات قاعده اهم و مهم
۱۳۵.....	گفتار دوازدهم: قاعده نفی سبیل
۱۳۵.....	بند اول: ادله اثبات قاعده نفی سبیل
۱۳۶.....	بند دوم: مفاد قاعده نفی سبیل
۱۳۷.....	بند سوم: قاعده نفی سبیل در قانون مدنی

۱۳۷.....	مبحث دوم: اصول حاکم بر خانواده
۱۳۷.....	گفتار اول: اصل خداپاوری (تلك حدود الله : نه زن مدار و نه مرد مدار)
۱۳۸.....	گفتار دوم: اصل تقدم مصلحت جمعی بر منافع فردی
۱۳۹.....	گفتار سوم: اصل سکونت و آرامش (مودت و رحمت)
۱۴۳.....	گفتار چهارم: اصل عدم ضيق و ضرر
۱۴۴.....	گفتار پنجم: اصل معاشرت به معروف
۱۴۷.....	گفتار ششم: اصل صلح
۱۴۸.....	گفتار هفتم: اصل مشاور
۱۴۹.....	گفتار هشتم: تحلیلاً جمع بندی فصل دوم

فصل سوم: ظرفیت اصول قواعد حاکم بر خانواده در اصلاح امور خانواده و حل مشکلات آن

۱۵۱.....	مبحث اول: دامنه و کاربرد اصول قواعد حاکم بر خانواده
۱۵۱.....	گفتار اول: حقوق ناشی از قواعد حاکم بر خانواده
۱۵۲.....	بند اول: حقوق ناشی از قاعده لاضرر
۱۵۲.....	بند دوم: حقوق ناشی از قاعده نفی عسر و حرج
۱۵۲.....	بند سوم: حقوق ناشی از قاعده فراش
۱۵۳.....	بند چهارم: حقوق ناشی از قاعده مطلقه رجعیة زوجة حقیقیة
۱۵۳.....	بند پنجم: حقوق ناشی از قاعده الحاکم ولی ممتنع
۱۵۳.....	بند ششم: حقوق ناشی از قاعده شروط
۱۵۴.....	بند هفتم: حقوق ناشی از قاعده احترام
۱۵۴.....	بند هشتم: حقوق ناشی از قاعده ید
۱۵۵.....	بند نهم: حقوق ناشی از قاعده الزام
۱۵۵.....	بند دهم: حقوق ناشی از قاعده امکان
۱۵۵.....	بند یازدهم: حقوق ناشی از قاعده اهم و مهم
۱۵۶.....	بند دوازدهم: حقوق ناشی از قاعده نفی سبیل

مقدمه

حمد و ستایش خدای را که بشر را آفرید و جوهره علم را در او نهاد تا چراغی باشد پیش رویش برای غلبه بر جهالت‌ها.

اولین پرسش بزرگ، انسان از ماده انس، خانواده است. خانواده پایگاه مؤانست است و نیاز به انس جزء اولین نیازهای انسان است. مؤانست مبدأ همه‌ی تحولات، حتی رشد فکری و عقلانی فرد است. در عصر کنونی یکی از چالش‌های بزرگ، فروپاشی و انحلال این پایگاه مؤانست می‌باشد. متفکران و اندیشمندان پس از یک دوره بی‌توجهی نسبت به مسائل خانواده، درصدد یافتن راهکارهایی جهت رفع این مشکل با هدف استحکام خانواده هستند. از این رو به منظور پیشگیری از انحلال خانواده، علل و عوامل مؤثر بر آن مورد ارزیابی اندیشمندان در حوزه‌های مؤانست، کثرت،

بنابر تعالیم اسلامی، تقویت باورمندی، عمل به نصایح اخلاقی و توجه به مسئولیتهای فردی و اجتماعی توصیه و تأکید شده و از طرفی اصل بر تولید، ترمیم و تقویت انسانیت و ایجاد هویت جمعی است. در قرآن کریم از بعد انسانی نقش جنسیت در روابط بین افراد، حتی زوجین محو شده و ملاک برتری تقوا معرفی گردیده و ولایت انسان مؤمن بر دیگران به رسمیت شناخته شده است. رسالت، کرامت و هویت انسان به عنوان شریف‌ترین خلائق، فارغ از مقوله جنس، مطرح و در پی یاری از آیات قرآن، وحدت، یکی شدن و تقدم مصلحت جمعی بر منافع فردی تأکید می‌گردد. باور و اعتقاد رشد یافته‌ای در کنار پرهیزکاری و تخلق به اخلاق کریمه فرد را صاحب ویژگی‌هایی کرده که برای حفظ و استحکام خانواده و رفع مشکلات اعضا از هیچ کوششی دریغ نمی‌کند. این در حالیست که مدرنیته و توسعه‌ی تکنولوژی با دگرگونی ارزش‌ها و نگرش‌های افراد و اولویت دادن به فردگرایی به جای جمع‌گرایی باعث تحول در مناسبات خانوادگی گردیده است. تا جاییکه یا افراد تن به ازدواج نمی‌دهند و یا در صورت ازدواج، دچار آسیب‌ها و بحران‌های خانوادگی شده و خانواده در معرض فروپاشی قرار می‌گیرد.